

Bijeli šum u poststrukturalizmu i njegova pojava u romanu Luke Bekavca Viljevo

Lemić, Andreja

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:441018>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-03-08**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Andreja Lemić

Završni esej

dr. sc. Branislav Oblučar, doc.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

22. kolovoza 2020. godine

Bijeli šum u poststrukturalizmu i njegova pojava u romanu Luke Bekavca *Viljevo*

Najava; Trostruki izvod

1. „Traga nigdje ni za lijek // Zalutasmo. Što ćeš sad! // U stranu te mami bijes, // U polje te vodi gad. // Sila ih je! Gdje ih gone! // Zašto tužan im je poj? // Za zloduhom suze rone // Il' vještaca žene roj?“

Aleksandar Sergejevič Puškin,

„Na brdu tad pasijaše veliko krdo svinja i oni ga zamoliše da im dopusti uljesti u njih. On im dopusti. Bjesovi, izljevajući iz čovjeka, uljezoše u svinje; i sruči se krdo niz ostrmak u jezero, i utopi se. Kad vidješe pastiri što se zgodilo, potekoše da ispriповjedu u gradu i po selima. I dođoše žitelji da vide što se zgodilo te, prišavši Isusu, ugledaše čovjeka iz kojega bijahu izljetili Bjesovi i koji sjedaše Isusu do nogu, zdrave pameti, pa se prestraviše. Oni, koji sve bijahu vidjeli, ispriповjediše kako im ozdravi bjesomučni.

Evandjelje po Luki, Gl. VIII, 32 – 37“ (Dostojevski, 7)

2. „Upravo Kristeva, u tekstu »Pour une sémiologie de paragrammes« (1966.), pruža jednu od prvih sustavnih razrada implikacija Saussureovih rukopisa. (...) Struktura pjesničkoga teksta sukladna je strukturi jezika uopće: samo se u njemu susrećemo s uprizorenjem »beskonačnosti« koda koji nam je na raspolaganju, dok drugi diskurzi koriste znatno čvršće i uže organizirane »podskupove« ili »kvocijente« te beskonačnosti, u pravilu ograničene gramatičkim, logičkim, psihosocijalnim i povijesnim faktorima koje pjesnički jezik može i mimoći.“ (Bekavac)
3. „ (...) ja sam odgovorna za simultani prijevod, kako ona to zove, slušanje i prvu inskripciju, ali nakon toga sav posao ostaje na njoj, a to je robija, to traje danima, nekada je znalo trajati i tjednima, u vrijeme kad ih je bilo više, preslagivala je poruke kao da je goni vrag, sve dok je ne bi izdala snaga (...) ali tko joj je kriv, to je njen

pakao, *puno prirodniji od mojeg*, ali puno nemilosrdniji, meni je zlo samo tamo,
poslije ponoći (...)“ (Bekavac, 22, kurziv moj)

Završni rad

1. Uvod

Ovaj završni rad nastojat će stvoriti znanstveni tekst koristeći se dvama autorskim seminarima kao sekundarnom literaturom ali i glavnom inspiracijom. Riječ je o seminaru s naslovom *Telekomunikacijske smetnje i ukidanje pripovijedanja u romanu Luke Bekavca Viljevo* iz četvrtog semestra studija Komparativne književnosti kojeg je mentorirala profesorica Zlata Violić te seminaru *Teorije teksta poslije Rousseaua: Vrijeme, prostor, bjelina i znak* kojeg mi je u šestom semestru studija mentorirao profesor Bekavac. Predstojeći seminar nastojat će postati prvi tekst koji će objasniti značenje teorije jezika i bijelog šuma u kontekstu radnje i teorijske konstrukcije velikog Bekavčevog romana. Seminar će se oslanjati na roman *Viljevo* kao primarnu literaturu ali i na važne znanstvene tekstove poput *O gramatologiji* te *Izvan vremena: „Anagrami“ i materija „pjesničkog jezika“*. Više autora¹ posvetilo je Bekavcu svoju pažnju i interes, ali oni su se bavili poetikom Bekavčevog teksta na jezičnoj razini a nipošto fascinantnim i zakučastim filozofskim problemima kojima autor nije samo dao prostora u tekstu već na njihovim osnovama stvorio sva svoja uporišta.

Razlog iz kojeg se odlučujem dva seminara uklopiti u završni rad jest nezadovoljstvo seminarom *Telekomunikacijske smetnje i ukidanje pripovijedanja u romanu Luke Bekavca Viljevo* koji je u svoje vrijeme došao do svog samog kraja, a zbog mog književnog i filozofskog teorijskog neznanja nije mogao dorasti svoje pune kapacitete. Ambicija ovog rada jest da napišem i teorijski obrazložim sve što sam u prvom radu propustila, a to je bio bijeli

¹ Ovdje aludiram na Aneru Ryznar i njen esej *(Pseudo)znanstvena fantastika (Luka Bekavac: Drenje, Viljevo, Policijski sat)* u kojemu proučava djelovanje jezika i stila na spoznaju narativa „Upravo suprotno, ovo će poglavlje poći od teze da se interdiskurzivnost u romanima Luke Bekavca javlja kao osviješteni autorski postupak koji je od presudne važnosti za fabularnu, stilističku i semantičku dimenziju romana (...)“ (Ryznar, 223) te na diplomski rad Elizabete Šimunić s naslovom *Pripovjedački glasovi u romanu Viljevo* koji je ostao vrlo dugačka parafraza romana s vrlo kratkim parafrazama Bahtina, Derida i ostalih teoretičara. Osim njih, o Bekavčevom radu pisao je i Nebojša Lujanović u zbirci *Fatalne simetrije* u eseju *Ratna proza na satu prirode i društva* gdje *Drenje* i *Viljevo* definira kao revolucionarne ratne romane analizirajući odnos čovjeka i prirode. Ovoj analizi moram se usprotiviti, budući da smatram da ratni detalji u oba romana svakako postoje ali su u odnosu na druge njihove karakteristike u potpunosti sporedni. Ovo potkrjepljujem jednim od svojih najdražih i najkomičnijih citata *Drenja*:

„„Nakon otvaranja o kojemu vam govorim, više nije potrebna ratna agresija. Uz neznatnu potrošnju energije, druga strana ili netko na njoj tko bi to htio, sada može potihom, ali apsolutno, provesti do kraja svoj program redukcije, paralize, konačnog iskvarjenja cijele regije...“ – „Druga strana... Mislite Srbija?“, otelo joj se u nevjerici. Marković joj uzvratilo pogledom barem jednake nevjerice. „Srbija?... Što je vama? Slušajte što vam govorim... Rat je bio prolaz, vjerojatno čak slučajna prilika (...)“ (Bekavac, 55)

šum. Seminar će uključivati Rousseauove, Saussureove, Derridaove i Bekavčeve primjedbe na isti, što će činiti teorijsku osnovu seminara ali također zbog jasnoće i čitkosti seminara paralelno će se osvrutati na radnju romana budući da jezične primjedbe imaju ključnu ulogu u temi i narativu.

2. Uvod u teoriju

Potruga za literaturom o bijelom šumu izrazit je problem zbog njegove višeznačnosti. On u fizici postoji kao pojam tehničkog problema:

„Šum se zovu spontane električne fluktuacije koje se pojavljuju u električnim i elektroničkim (komunikacijskim) sistemima. Šum je nepoželjan jer ograničava moć i kvira kvalitetu prijenosnih sistema. (...) Šum kojemu je $P_{\text{š1}}$ neovisan o frekvenciji zove se, u analogiji sa svjetlom, bijeli šum. Nasuprot tome su u obojenom šumu pojedine frekvencije ili pojedini frekvencijski opsezi naročito naglašeni.“ (Podhorsky, 627)

dok nadalje u umjetnosti on postoji kao sastavni dio elektronske glazbe. O ovome Bekavac govori u kontekstu *Drenja* u razgovoru s Oblučarem, a to je svakako primjenjivo i na *Viljevo*:

„(...) mjesto zvuka u *Drenju* bilo drugačije da me tijekom proteklih petnaestak godina nije zanimala i glazba. (...) "materijalnost" zvuka može potpuno nemetaforički tjelesno djelovati na recipijente, izvan svih estetskih i teorijskih okvira. To je možda najvidljivija spona *Drenja* i Jeanne Fremaux, u onim koncertnim ili kazališnim situacijama u kojima je stvar tehnički i dinamički zaživjela na dovoljno intenzivan način.“ (Bekavac, 15)

O smetnji u kontekstu glazbe govori i Derrida, smatrajući glazbu kao sustav bliži istini od jezika, budući da ona kao sastavni dio prihvaća prirodnu smetnju:

„Glazbenik koji hoće dobiti buku uz pomoć buke, vara se, on ne poznaje ni slabosti kao ni snagu svoje umjetnosti; on o njoj sudi bez volje, bez upućenosti. Poučite ga da mora postići buku pomoću pjesme; ako stvori kreketanje žaba, da će one morati pjevati, jer nije

dovoljno da oponaša, on mora buditi i dopadati se; bez čeg njegovo dosadno oponašanje nije ništa; i ne zanimajući se ni za koga, ono ne pobuđuje nikakav dojam.“ (Derrida, 282)

No u kontekstu *Viljeva* nije dovoljno zadržati se na očitijim definicijama – iako citati koje sam navela neosporivo imaju periferne veze s romanom – jer se pravo značenje pak krije nešto dublje u teoriji. Priču o oznanstvenjenju bijelog šuma nije najbolje započeti kronološki stoga ću ja krenuti od sredine, od Saussurea, premda njegove osnove počivaju na već unatrag dalekoj prošlosti zanimanja za teoriju teksta. 1906. godine Saussure se počinje s oprezom zanimati za anagrame (usp. Bekavac, 1), ali njegova su istraživanja ostala u skicama, neobjavljena, neprevedena a posebno nedostupna najobičnijim znatiželjnicima. Zbog toga je Bekavčev tekst *Izvan vremena: „Anagrami“ i materija „pjesničkog jezika“* za sada najbliži pristup toj temi i svakako najsistematičniji, napisan bez mistifikacije i zatrpavanja digresijama ili nepotrebnim pojmovima. Ono što je Bekavac napisao jednostavno ja ću parafrazirati još jednostavnije – Saussure je preko teorije anagrama nastojao ne dokazati ali barem opravdati vlastite slutnje da svi tekstovi koegzistiraju simultano u svakom tekstu. Premještanjem znakova jednog fiksnog teksta koji je poredan eurocentrično linearno s lijeva na desno čitatelj može polisemički propasti u beskrajni mikrokozmos novih tekstualnih mogućnosti:

„Ta se temporalnost, nerazdvojna vezanost svake „misli-zvuka“ (*pensée-son*) uz liniju vremena, izrijeком suprotstavlja vizualnim označiteljima koji se mogu organizirati i drugačije, pri čemu je ključna prednost (ili mana) te višedimenzionalnosti mogućnost kompleksnoga *simultanoga* povezivanja.“ (Bekavac, 1)

Ono na što Saussure i Bekavac ukazuju jest da je jezik nerazdvojno vezan za vrijeme, neovisno o izboru sustava kojeg ću uzeti za primjer. Ujedno i pismo i jezik kao svoju dimenziju protežnosti imaju ravnu liniju. Govorni jezik se čuje u vremenu koje teče linearno, a pisani se proteže prostorno linearno dok se, iznova, čitanjem proteže u vremenu:

„(...) potpuno svjestan ontološke težine koju to mjesto ima, Saussure postavlja linearnost kao „fundamentalno“ načelo funkcioniranja znakova, značajem ekvivalentno načelu arbitrarnosti: „Kako je označitelj auditivne prirode, on se rasprostire samo u vremenu i ima obilježja koja dobiva od vremena: a) predstavlja jednu protežnost, i b) ta je protežnost mjerljiva samo u jednoj dimenziji: to je linija“ (Saussure 1997: 103)“ (Bekavac, 1)

Zbog toga, iščitavanje anagrama koji se stvaraju napuštanjem linearnosti zahtijeva napuštanje tradicionalnog shvaćanja vremena. Bekavac tu ideju vremena u potpunosti poništava smatrajući je neodgovarajućom za nove dimenzije:

„Ako temelj funkcioniranja anagrama više nije pojam u sprezi s akustičkom slikom, nego akustička čestica koja ne podliježe kontroli pojma, pa tako ni misaonog tijeka, jezična tvar počinje funkcionirati nelinearno, ulančavati se na načine koji više nemaju veze sa znakovima kao „mislina-zvucima“.“ (Bekavac, 3)

dok sam ja u seminaru nelinearno ulančavanje vizualizirala kao proleptično-analeptično putovanje kroz vrijeme na prostornoj dimenziji teksta (usp. Lemić, 5). Vrijeme teksta spominje Starobinski a objašnjava ga Bekavac kao novi tempo čitanja u reorganizaciji teksta (usp. Bekavac, 2). Taj pojam objasnila bih kao crvotočan; ukoliko jedan linearni tekst zahtijeva prosječno dijakronijsko vrijeme čitanja od pet minuta, u njemu može postojati beskonačno mnogo tekstova koji će zahtijevati beskonačno mnogo minuta čitanja, koje će se nelinearno odvijati unutar petominutnog teksta – koegzistirat će s njim između redaka. Unutar navedenih pet minuta mogle bi proći godine i stoljeća, srušiti se civilizacije, čak bi i pismo moglo izumrijeti. Ovaj fenomen spoznao je i Rousseau prije tristo godina, no on pred njim nije ostao zadivljen već zgrožen, o tome nam pripovijeda Derrida u *O gramatologiji*. Jedan čovjek, koji je rođen, živi i umrijet će u pismu, ne može pročitati sve potencije koje tekst nudi iako je njegova ljudska vrsta sustav pisma i teksta stvorila. Taj genij Logosa on naziva *katastrofom*:

„Sve se, dakle, odvija tako kao da je Saussure u isto vrijeme htio pokazati kvarenje riječi u pismu, i obznaniti zlo koje ono njoj čini, i naglasiti čvrstu i prirodnu zavisnost jezika. „Jezik je neovisan o pismu“ (p. 45), takva je istina prirode. A ipak na prirodu, izvana, djeluje poremećaj koji je iznutra preobražava, obezprirođuje i primorava da se udaljuje od same sebe. Priroda koja oneprirođuje samu sebe, udaljujući se od sebe same, primajući prirodno svoju izvanjskost u svoju unutarnjost, jest *katastrofa*, prirodni događaj koji remeti prirodu, ili *čudovišnost*, prirodni skok u prirodu.“ (Derrida, 56)

Derrida je barem četvrtinu svog epohalnog *opus magnum*a posvetio parafrazi i istraživanju Rousseaua, iako, osim štete koju je donio feminizmu², iz njegovih autobiografskih anegdota o njemu se ne može suditi kao o suviše racionalnom filozofu. Rousseau je iznosio ozbiljne teze kako je pismo neprirodno i štetno. Riječ u živom jeziku ovisi o prisustvu slušatelja dok su zapisi, grafički ili auditivni, vječni trag koji može preživjeti prostor-vremenske pomake. Sa svim teorijskim činjenicama koje sam do sad navela Bekavac, namjerno ih uračunjavajući, piše svoj roman.

3. Viljevo, to vječno Viljevo...

Premda mi je ambicija da ovaj rad bude teorijske prirode, on ne može ostati samo na citiranju i objašnjavanju znanstvenih tekstova budući da govorim o romanu. Zadrijet ću u narativ iz razloga što nije samorazumljiv – ne zbog toga što tekst nije dovoljan već zbog toga što tekst nije lak. Riječ je o romanu triptihu čiji je prvi dio auditivni zapis na diktafonskoj traci, a govornica je mlada žena nepoznatih godina, otprilike u ranim dvadesetima. Zbog strategije pisanja koja uključuje neartikulirana polja u diskurzu – iliti kako Nebojša Lujanović kaže „mjesto neodređenosti“ (76), otvara se prostor međutekstualne koegzistencije ali i obične pojave polisemije, te iz tog razloga roman buni svojim mogućim značenjima. Isprva roman privlači asocijacije na ratne teme³, no kada se izbjegnju svi mudro postavljeni tekstualni nesporazumi ispostavlja se da su protagonisti likovi sestre vještice među kojima mlađa, Dorottya Felsövényi ima moć telepatije:

„(tišina 18 sekundi) ... kad se samo sjetim, isprva sam, još u Osijeku, mislila da se ona samo pretvara da ih ne čuje, jer su meni bili toliko jasni, kao da govore *u mene*, (...) odjednom sam postala žarište operacija, sveta životinja, (...) a *ona* je bila spasiteljica, iskoristila me da izravna vagu (...) uvijek uz obredno naglašavanje prioriteta *mojega* dara, kojemu je ona samo smjerna služavka (...)“ (Bekavac, 22)

² Riječ je o sukobu između Mary Wollstonecraft i Rousseau, o kojem piše Lyn Reese: „(Wollstonecraft) se bojala ideje slavnog pisca Jeana-Jacquesa Rousseaua, koji je u svojim romanima poput Emila (1762) zastupao ideju da školovanje žene mora pripremiti da služe muškarce.“

³ Vjerujem da Lujanović griješi kada u eseju navodi da su „(...) u Viljevu dvije junakinje, sestre, također nakon rata devedesetih, smještene u zapuštenu kuću (...)“ (67) jer ja u seminaru kod profesorice Zlatare Violić branim tezu o tome kako narativ Viljeva proteže svoje vrijeme radnje na više od stotinu i pedeset godina; od 1943. kada su pripadnici NOB-a gotovo umrli od straha pred glasovima iz zvučnika sve do 2109. kad su sestre, ujedno i unuke Marte Vaszary odnosno Markovićeve propale studentice, zadnji put napustile eter – i više se nikad službeno vratile u njega. Ipak, u moju i autorovu obranu *Viljevo* nudi toliko potencijalnih nesporazuma da je moguće da rancierovski govorimo o istoj stvari u potpunosti se sukobljavajući.

Nakon katastrofe, koja u romanu ima ulogu dvoznačnice – i u obliku humane katastrofe kao progona vještica pod prijetnjom smrtne kazne: „(...) kad smo pokušavale sve druge izvući iz vatre, dok je i nama prijetilo spaljivanje (...)“ (Bekavac, 38) ali i u smislu teorijske katastrofe propadanja u polisemiju teksta – sestre bježe u Viljevo koje je vješticijem kolu bilo poznato kao oaza svemoći: „ (...) i nakon svega, nakon svih onih mjeseci u šumi, došle smo u raj, jer Viljevo stvarno izgleda kao raj, barem su nas učili da ga tako trebamo zamišljati...“ (Bekavac, 24) Tamo čuju sasvim jasne i nepoznate glasove ljudi za koje vjeruju da ih progone ili iz agresije ili iz potrebe za pomoći:

„... izletjela sam iz kreveta kad je progovorio, isti kao bilo kakav drugi glas, kao da je u kutu sobe živ muškarac, samo možda sakriven, u zasjedi, psi su bili nervozni cijeli dan (...) da nisam onako izjurila iz sobe i odmah pozvala Elizu, mogla sam razmisliti o svemu što slijedi, a onda bih, sasvim sigurno, sve lijepo prešutjela i zatajila, koliko god to bilo *sebično* ili *neetično* iz njene perspektive, tako se oglušiti na nekoga tko se potrudio probiti, ne s prijetnjama, nego s preklinjanjima (...)“ (Bekavac, 21)

Vjerujem da je Bekavac prvi u hrvatskoj književnosti izveo probijanje koegzistentnog polja u reprezentativni tekst, što je zapravo fenomen kojeg je Julija Kristeva prva imenovala. Ukoliko je tekst o kojem govorimo pjesnički, on ima potencijal za put u beskonačnost, kako sam citirala u trostrukom izvodu. Način na koji se ta beskonačnost manifestira u *Viljevu* jest poziv drugoga, o čemu će nešto kasnije biti riječ. Otvarajući pjesnički tekst sestre otvaraju mogućnost da kroz njega drugi tekst izađe na vidjelo, zajedno sa sugovornikom s druge strane mreže. Slične eksperimente vršio je William S. Burroughs kada je naizmjenice palio različite radiostanice koje su se međusobno prekidale, odnosno međusobno su si upadale na pola sintagme u sadržaj⁴. Ono što je do *Viljeva* postojalo samo kao filozofska sumnja ili intriga, Bekavac je doveo na iščitljivu površinu. Ova činjenica zaslužuje digresiju. Još intenzivnije manifestacije bijele osnove jezika Bekavac je vršio u svom ranijem tekstu izdanom 2011. godine u Quorumu s naslovom *Holografski presjek poruke 58y- Φ⁵*. Bekavac periodično u inicira nepovezane fragmente teksta bez njihovog konteksta nakon čega ih spaja u rečenice i

⁴ Zbog međutekstualnih probijanja u radiofoniji postoji pravilo koje podrazumijeva na svakih petnaest minuta u satu tri minute radijske tišine kada se poruke ne odašilju u slučaju da netko pri radio aparatu zove pomoć.

⁵ Nije nevažno spomenuti da je upravo ovaj tekst spomenut na koncu romana kao „repriza Viljeva“ koja se s varijacijama od prve pojave ponavljala u osamdesetima. Sam tekst završava s primjedbom „Osijek – Viljevo, 18 VII 1987“

smisao. Tim proleptičko – analeptičnim postupkom Bekavac je u linearnom tekstu uspio predstaviti tekstualnu simultanost u kojoj poruke rane, supostoje ili kasne. Postupak se nije održao u *Viljevu*, koje je teorijski nešto jednostavnije od ovog teksta:

„Poslije ponoći, poslije ponoći, tada je [nerazgovjetno] nevjerojatnom brzinom [rotacija B] kozja krv na njima ll usred šume ll jedva, u mraku ll kad se pojavila pred nama ll s cvjetnim uzorkom, smeđim i crvenim ll pred zoru ll zidovi potpuno izjedeni ll tek kad razmišljam o njoj ll na njima su još uvijek bile tapete ll bršljan i sunce ll kroz ulaz se nazirao [strojni niz: 40103927628867] (...) protrnula sam kad se pojavila pred nama, usred šume, pred zoru, sve je bilo blijedo, sivozeleno i tiho, neprirodno tiho, barem za to doba dana, bez jutarnjeg oratorija ... zidovi potpuno izjedeni vlagom, fasada s koje je otpala sva boja, jednim dijelom i žbuka, mogle smo vidjeti gole cigle ... vrata uopće nije bilo, valjda su već istrunula (...)“ (Bekavac, 1)

Upravo ovakvu koegzistenciju teksta opisuje Dorottya Felsövény kada govori o komunikaciji s nepoznatim glasom:

„ ... netko tko bi to vidio naknadno, pogotovo ako bi čitao samo privilegirani dio, vjerojatno bi pomislio da je to običan razgovor, pravilna i pristojna komunikacija, mi pitamo, on odgovara ili obrnuto, a zapravo ponekad odgovori niti ne stignu, ili stignu pogrešnim redom, ili dolaze takvom brzinom da je nevjerojatno što uopće uspijevam tipkati, jedva proizvedem i onaj nered koji Eliza⁶ onda danima uređuje i čisti, dok psuje sebi u bradu... kao da je netko tjera na to...“ (Bekavac, 26)

U seminaru kod profesorice Zlata Violić u vezi teksta *Holografski presjek poruke 58y- Φ* napisala sam treći aksiom, ali da bih do njega došla moram parafrazirati i citirati prva dva. Aksiomi su se bavili problemom čitanja *Viljeva* zbog sintagmatskih smetnji. Kao prvi aksiom utvrđujem da su smetnje integralni dio teksta. Da bih obranila tvrdnju, uvodim paralelu s Beckettom:

⁶ Punim imenom u epilogu nazvana Erzsébet Felsövény.

„Srodnu zapovijed ovoj izriče Bekavac u svom tekstu *Glasovi bez tijela: Beckettovi Tekstovi nizašto i njihove paralele s trilogijom*. U Becketta, naracija je sekundarna. Tretira li čitatelj naraciju kao primarnu, tekst se raspada do neprepoznatljivosti. Shodno tome, ako čitatelj nastoji čitati *Viljevo* zaobilazeći šumove u nadi da će time doći do prave naracije, koncept *Viljeva* se nepopravljivo raspada i gubi čitavu svoju formu, odnosno čitatelj više ne može doprijeti do sadržaja skrivenih u šumu.“ (Lemić, 2)

Neartikulirana mjesta su put u katastrofu. Na njihovim mjestima može stajati jedno od beskonačno mnogo jezičnih rješenja. O tome govorim u drugom aksiomu, gdje tvrdim da iza smetnje postoji sadržaj. Braneći ovu tvrdnju, uzimam primjer jedne ometene rečenice iz romana čije smetnje nadopunjavam vlastitim rješenjima. Krajnji rezultat bio je:

„...poslije ponoći s Elizom nikada (nije bilo riječi o tome je li) jutro, podne, predvečerje, niti o tomu da je eter čistiji, da su transmisije lakše, brže ili razgovjetnije, nego (je njoj zapravo bilo važno) ono što se otvara iznad svih tih glasova...“ (Lemić, 4)

U trećem aksiomu konačno se dotičem *Holografskog presjeka poruke 58y- Φ*, kada tvrdim da tekstovi Luke Bekavca imaju međusobna rješenja vlastitih smetnji. Sljedeći citati navest će primjer toga⁷

„...taj glas je nešto novo, nešto drugačije, nema veze ni s utopljenicima, ni s visokim frekvencijama, kao da pripada nekom običnom svijetu, samo negdje daleko, na drugom mjestu... ponekad zvuči pomalo pospano, ali ne kao da je u transu, možda kao da govori u nekoj javnoj, formalnoj situaciji, kao da razgovara sam sa sobom, ili razmišlja naglas, ili možda kao da čita nekakav tekst... sasvim je priseban... ali ne znam što hoće s nama... da su mu pitanja samo malo drugačija, pomislila bih da je to možda ipak mamac, glas-masku, nečiji špijun posijan u eter da bi nas pronašao...“ (Bekavac, 36)

⁷ Podcrtavanje žutom bojom koristila sam u originalnom seminaru kako bih olakšala na koje dijelove teksta upućujem.

„...taj glas je nešto novo, nešto drugačije, nema veze ni s utopljenicima, ni s visokim frekvencijama, kao da pripada nekom običnom svijetu, samo negdje daleko, negdje drugdje... ponekad zvuči pomalo pospano, ali ne kao da je u transu, možda kao da govori u nekoj javnoj, formalnoj situaciji, kao da razgovara sam sa sobom, ili razmišlja naglas, ili možda kao da čita nekakav (smetnje 8 sekundi) možda ipak mamac, glas-maskas, nečiji špijun posijan u eter (smetnje 16 minuta 49 sekundi) nikada nije bio vidljiv golim okom (nerazgovjetno) samo ti brojčanici... ali kako uopće to objasniti nekome tko nije već bio tamo, ako to nisu brojčanici telefona ili sefova (...)“ (Bekavac, 25)

Smetnje u trajanju šesnaest minuta i četrdeset devet sekundi odgovaraju tekstu *Viljeva* od trideset šeste do pedeset i sedme stranice gdje se u njegovom diskurzu pojavljuju brojčanici. Uzajamno povratno, i *Holografski presjek poruke 58y- Φ* nudi rješenje smetnje *Viljeva*:

„...ako je sve samo točka (smetnje 1 minuta 48 sekundi) što nema fizičkog kanala prema njima... samo ti brojčanici... ali kako uopće objasniti nekome tko već nije bio tamo, ako to nisu brojčanici telefona ili sefova, nešto što se može uhvatiti rukom...“ (Bekavac, 57)

„(smetnje 16 minuta 49 sekundi) nikada nije bio vidljiv golim okom (nerazgovjetno) samo ti brojčanici... ali kako uopće to objasniti nekome tko nije već bio tamo, ako to nisu brojčanici telefona ili sefova (...)“ (Bekavac, 25)

Dva fragmenta posjeduju sadržaje koji su potpuno nepoznati jedan drugome. Sadržaj koji iznosi *Viljevo* spada u sadržaj smetnje *Holografskog presjeka poruke 58y- Φ* i obratno. *Holografski presjek poruke 58y- Φ* je određen negativ teksta *Viljeva*. Oba teksta svojim postojanjem međusobno rješavaju enkriptirane fragmente i *Holografski presjek poruke 58y- Φ* nije isječak romana, već tekst s kojim se roman u potpunosti prepliće te stvara istovremeno i

jasniju, ali i daleko složeniju tekstualnu cjelinu no što bi *Viljevo* samo po sebi bilo.“ (Lemić, 4 – 6)

Ovo je za sada sve što ću izložiti o bijelom šumu u prvom dijelu triptiha *Viljeva*. Neću se više pozivati na legitimne izvore u svrhu tumačenja njegovog značenja, držeći da su citati bili samorazumljivi, a uvod u teoriju jasan. Prelazim sada na tumačenje drugog dijela triptiha i izlaganje bijelog šuma u njegovom kontekstu.

4. „Čujete nas?“ – Da. „Vidite li nas?“ – Ne.

U svom prvom čitanju *Viljeva* zbog drugog dijela triptiha roman sam svrstala pod žanr horora. Sestre telepatski, što nije eksplicitno izrečeno a time još veća napetost stvara, komuniciraju s nepoznatim sugovornicima. Kako sam već navela, glavna operaterka je Dorottyja dok transkripte komunikacije uređuje Erzsébet. Iz Dorottyinog monologa u romanu već postoje detalji o naravi komunikacije. Bekavac kao podlogu komunikacije sestara postavlja tekst sastavljen od besmislenog i nasumičnog kucanja po pisaćem stroju, što privlači ideju oponašanja koegzistentnosti znakova bez linearnog slijeda u smjeru smisla. To je invokacija *drugoga*:

„...svi ti besmisleni poslovi koje organizira oko transmisija, cijela ta parada, tek mi je sada jasno koliko je sve to zapravo nepotrebno (...) prije svega, forsiranje kontakata, kao da oni nisu uvijek tu, već spremni... ti idiotski digitalni nizovi, ona to valjda zamišlja kao zagrijavanje, pozivni signal... i vjeruje da ona može dati mig u pravom trenutku, kada nelinearne (*nerazgovijetno*) prisiliti slučaj, rastrojavanja, nasumični udarci, jer će se kroz takav kaos brojeva i slova lakše pojaviti netko s druge strane...“ (Bekavac, 21)

Vrlo mudro i vrlo namjerno je postavljena ovakva osnova. Bekavac postavlja teorijske uvjete da ulaskom u samo jedan dio teksta, barem mikrokozmos, već se stvaraju postavke za havariju u katastrofu beskonačnosti bijelog šuma⁸:

⁸ Ovdje ću se vratiti na Rousseaua i već ranije objašnjene postavke. Kako Rousseau pismo zove neprirodnim a propadanje u polisemiju katastrofalnim, već samo ostavljanje traga na papiru jest ulazak u teorijski kriminal. Zbog toga Dorottyi u romanu nije potrebna Centrala ili žrtvovanje tjelesnosti, ona je svjesna da je samo malen korak u sakaćenje prirodnosti jezika dovoljan za mobilizaciju vlastite moći. Općenito, moć sestara je namjerno u romanu konotirana kao opasna i negativna, i Dorottyina i Erzsébetina: „(...) radim s viskom, znam da je to ilegalno.“ „Što je ilegalno?“ „Rizik smrtne kazne.“ „Kakve smrtne kazne?“ „Rad s viskom.“ „Smrtna kazna zbog

„... nitko nikada nije sam: dovoljno je zapisati jedno slovo, izgovoriti jedan glas, i veza je uspostavljena, Mreža (*smetnje 4 sekunde*) jasnu poziciju, može te se naciljati kao točku na karti svijeta... srećom, to se vjerojatno nije odnosilo na one idiote koji su trideset godina gradili Centralu, oni su ostali obezglavljeni bez tehnologije, nitko od njih nije znao raditi *pješice*, tako je govorio Petar... čim je nestalo struje, izgubili su sve vještine koje su ikad imali, pretvorili su se u polumajmune tijekom jednog poslijepodneva... ali na drugim razinama, sve još uvijek stoji, svaki glas, svako slovo, sve se bilježi i ostaje zapisano (...)“ (Bekavac, 27)

Sestre tipkaju po stroju i na taj način spajaju se s eterom, iz kojeg Dorottya telepatski prima poruke, te ih iz svog sluha pretipkava na papir. Dorottya je moćnija od čitavog svog kola i svojih prethodnika; kadra je funkcionirati bez pomagala, kako sam navela u citatu iznad. Ona ima vlastite sheme komunikacije koje je ucrtala u zidne tapete u obliku logičkih stabala, a riječ je o poznavanju ne fizičkog pojma već mentalne mreže:

„... i sve je toliko ogromno, nepregledno, vjerojatno bih nestala u tome, Eliza bi me našla kao mrtvu, kad ne (*šumovi 5 sekundi*) shema za učenje na zidovima u salonu i mojoj sobi, krošnje, račvanja, usponi i padovi, sve što se mora slijediti do tog mjesta u eteru s kojeg te uzimaju dalje... na kraju to možda izgleda smiješno, kad je onako utkano u floralne dezene, tjednima sam crtala sve to po zidovima, vitice, lišće i latice, ništa čudno... uostalom, ionako ne bi mogla ništa od toga primijeniti, ne radi se o stazama, to nisu prostori kojima može hodati bilo tko, tek tako...“ (Bekavac, 54)

Bekavac jednako tretira slovo i glas, budući da oba pojma integrira u telepatsku komunikaciju. On grafički znak ne tretira s tradicionalnom rousseauovskom – saussureovskom mržnjom, o kojima i sam tvrdi u teorijskom tekstu:

„Poznato je da Saussure u raskidu veze s auditivnošću, koji dovodi do potencijalnog ugrožavanja pojmovne strane jezika, pronalazi i razloge za izrazito negativan tretman pisma,

viska?“ „Ne samo zbog toga.“ „Nego?“ „Znate što mislim.“ „Ne.“ „Komunikacija na daljinu.“ „Ne razumijem“ „Aktiviranje mreže.“ „Kakve mreže?“ „Pod zemljom.“ (Bekavac, /)

čime se kompromitira znanstvenost njegove lingvistike (vidi Derrida 1974: 42-108)“

(Bekavac, 1)

Svi dosadašnji citati o komunikaciji pripadaju prvom dijelu triptiha, i oni se odnose na njene praktične opise. U drugom dijelu triptiha predstavljen je njen transkript. Započinje s tri stranice binarnog koda te se u trećom stranici počinju, osim binarnih, među simbole integrirati i obične brojke od dva do devet. Na četvrtoj stranici prvi put se pojavljuje grafički znak koji označava glas. U čistopisnoj verziji transkripta, Erzsébet piše komentar „počinje“.

Kolegica Novaković i ja 2018. godine upale smo u crnu teorijsku rupu kada smo naivno pretpostavile da se u binarnim simbolima krije poruka. Nakon mjeseci čitanja i istraživanja, dočekalo me sljedeće rješenje:

„abcdefghijklmnopqrstuvwxyz123456789“

Osim što je to bila intelektualna pljuska na relaciji autor – čitatelj, to je također bio i točan odgovor. Bekavac se iznova vratio na stare Saussureove osnove, sakrivši sve simbole u binarni kod on je postigao aktivaciju cijelog pojasa, istinski bijeli šum. I unatoč tome što Novaković i ja nismo pronašle niti jednu poruku, tim postupkom našle smo ih sve. Premda je istina da bijeli šum kao podloga jezika i šum kao sredstvo ometanja jezika nisu isti pojam, Bekavac ih koristi paralelno. Dorottya izaziva komunikaciju aktivacijom cijelog pojasa, a u komunikaciji obje su strane ometene šumovima:

„čujete nas

poččinje

počinje

čujete nas

da

da

vidite li nas

ne

ne

koliko vas je

nijejkcvyažno

nije važno

zašto

ipak kriju nekoga?

istokkaosporšllioppot

isto kao prošli put

koliko je to onda

nijevažnosoaamsojasamovsdje

nije važno, samo sam ja ovdje

nema drugih

nijevvažčno

nije važno“ (Bekavac, str. /)

U seminaru iz četvrtog semestra tumačim ovaj dijalog kao situaciju *qui prod quo*. Sestre, izbjeglice vještice komuniciraju s građanima Osijeka skrivenima u radio stanici, također izbjeglicama ali ne parapsiholozima već komunistima. Nesporazum se rješava koncem komunikacije:

„vašašegobdinae

vaše godine

zašto vam to treba

?

zarstztoneijevažno

zar to nije važno

ne znam zašto

svinja

odgovorite

odgovorite

33, sestra je mlađa, 29

godijannakojajegodinakallendaratum

godina, koja je godina, kalendar, datum

2deskxr789llev

D

nreemasumijerponovite

ne razumijem, ponovite

2 1 0 9

nešštonijeuuredu

nešto nije u redu“ (Bekavac, str. /)

Citirat ću sada fusnotu koju sam pribilježila vezano za repliku „2deskxr789llev“:

„Ovo je prvo mjesto u dijalogu na kojem se sa strane sestara Felsövény javlja smetnja.

U ispisu dijaloga primjetno je da su replike sestara uvijek pisane razgovjetno, a replike stanice

neartikulirano. Do tog trenutka, na svakom mjestu kada bi sestre izgubile kontakt sa stanicom, ispisivale bi nizove redova neartikuliranog koda. Međutim, ova replika se razlikuje po kratkoći, stoga se ne bi trebala staviti u istu kategoriju s kontaktnim mostom namjerno učinjenim da se kontakt iznova uspostavi. Replika o godini, dakle je, od svog početka bila u smetnji kroz koju se morala probiti. Nakon čiste replike koja glasi „2 1 0 9“ veza se potpuno prekida i više nikada u romanu nije uspostavljena, o čemu govori profesor Marković u trećem dijelu triptiha. Moguće je da, kada se uspostavila informacija o Einstein – Roseonovom mostu, se most slomio, što se stilski manifestira i kroz teškoću zadnje replike te proglas konačnog nestanka veze s popratnim komentaram i replikom „nešto nije u redu“ (Lemić, 19)

Kako bih potkrijepila svoju tezu da su teorijska propadanja u katastrofu⁹ ekvivalenti komunikacije dvaju grupa sugovornika preko dva stoljeća razmaka, citirat ću izbor iz trećeg dijela triptiha:

„Kontekst koji su „sestre“ opisivale u elektronskim komunikacijama tijekom 1980-ih u tolikoj mjeri nalikuje sadržaju Markovićevih vrpce da doista navodi na pretpostavku da one „još uvijek“ žive u jednom te istom „trenutku“; no ako postavimo cijeli problem poput prostornovremenskog prolapsa, jedino što iz tih podudarnosti možemo ustvrditi jest to da je „otvor“ kanala koji nas povezuje znatno uži na njihovoj strani nego na našoj“ (Marković, 312)

U seminaru *Neidentificirani signali u paravnojnoj radiofuziji* autora Josipa Markovića, također lika Bekavčevog romana, znanstveno se ispostavlja da su sestre, ušavši u tekst i njegovu simultanost dobile pristup različitim vremenima, različitim od svoga vlastitog: „(...) ali postoji način kojim bismo racionalnije objasnili činjenicu da je na našoj strani prošlo nekoliko desetaka godina, a na njihovoj, kako se čini, jedna ili dvije (ili nijedna).“ (Marković, 312)

Ovom primjedbom završavam razradu.

⁹ Propadanje u katastrofu je sinonimija s Kristevinim pojmom odlaska u tekstualnu beskonačnost kojeg sam pokušala detaljnije objasniti nekoliko stranica ranije. Riječ propadanje koristim manje zbog stilske važnosti a više zbog slikovite jasnoće toga da se putem anagrama zaista ulazi u tekstualnu dubinu, odnosno s površine se propada u osnovu koja stoji ispod njega.

5. Zaključak

Završni rad privodim kraju u nadi da sam uspjela zanimljivo i prije svega blisko objasniti ono što mi je u poststrukturalizmu i u Bekavčevom romanu bilo najizazovnije i najzanimljivije. Izbjegavala sam velike digresije u nijanse romana kakve sam vršila u seminaru kod profesorice Zlatar Violić nastojeći ne razbiti koherenciju teksta. Naravno, to je zahtijevalo odricanje od brojnih zanimljivosti koje roman nudi, ali za obuhvatiti ga posve bilo bi nužno napisati niz paralelnih seminara, držeći određenu znanstvenu disciplinu bez skretanja u beskrajne intertekste s filozofijom i usputne no nikako sporedne fusnote.

Ovim romanom Bekavac je otvorio novo vrijeme teksta, a ovo nije samo igra riječima s filozofskim implikacijama u koje ona vodi. Njegovi postupci drugačije tretiraju prostor-vremensku materiju ne samo radnje već i stranice koju tekst zauzima, a to postavlja mogućnosti za nove generacije prozaika i pjesnika koji zbog važnih inovacija mogu krenuti dalje u reformiranje književnosti.

Literatura:

Bekavac, Luka. *Viljevo*. Zagreb, Fraktura, 2013.

Bekavac, Luka. Holografski presjek poruke 58y- Φ, *Quorum* 5/6, 2011.

Bekavac, Luka. Poruka ne postoji izvan šuma. Razgovarao: Branislav Oblučar, *Quorum* 5/6, 2011.

Bekavac, Luka. Izvan vremena: »Anagrami« i materija »pjesničkog jezika«. *Književna smotra* 174: 21–31.

Derrida, Jacques. *O gramatologiji*. Sarajevo, Biblioteka Logos, 1976.

Dostojevski, Bjesovi. *Zagreb, Naprijed*, 1961. , prvi svezak

Lemić, Andreja. Telekomunikacijske smetnje i ukidanje pripovijedanja u romanu Luke Bekavca *Viljevo*, Zagreb, 2019.

Lemić, Andreja. *Teorije teksta poslije Rousseaua: Vrijeme, prostor, bjelina i znak*, Zagreb, 2020.

Lujanović, Nebojša. *Fatalne simetrije*. Zagreb, Fraktura, 2018.

Podhorsky, Rikard. *Tehnička enciklopedija, četvrti svezak, Elektr.* , 1973.

Reese, Lyn. *Classroom Lesson Series. Mary Wollstonecraft Debates Jean-Jacque Rousseau, 1791.* , *Women in World History Curriculum*

Ryznar, Anera. *Suvremeni roman u raljama života*. Zagreb, Disput. 2017.